

STAN I STRUKTURA REJESTROWANEGO BEZROBOCIA NA WSI W 2011 ROKU

I. WSTĘP

Analiza danych statystycznych dotyczących bezrobocia na wsi, niezależnie od źródeł jego pochodzenia, potwierdza bardziej niekorzystną sytuację na rynku pracy ludności zamieszkałej na terenach wiejskich. Bezrobocie na wsi ma inny charakter niż w mieście, jest bardziej trwałe, a rynek pracy jest mniej elastyczny. Zachodzące przemiany gospodarcze wpłynęły nie tylko na zmniejszenie aktywności zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich, ale ukazały społeczne i gospodarcze opóźnienia rozwojowe w rolnictwie i na terenach wsi. Stąd rynek pracy na wsi dotkliwiej odczuwa przemiany gospodarcze. Analiza danych pokazuje również na wyraźny podział ludności zamieszkałej na wsi na związaną z gospodarstwami rolnymi oraz na ludność bezrolną, wskazując jednocześnie na trudniejszą sytuację tej drugiej.

W opracowaniu wykorzystano głównie dane statystyczne gromadzone przez powiatowe urzędy pracy na podstawie sprawozdawczości o rynku pracy (sprawozdanie MPiPS-01 „O rynku pracy” wraz z załącznikami), dotyczącej bezrobocia rejestrowanego. W mniejszym stopniu przedstawiono dane odnoszące się do aktywności ekonomicznej ludności, publikowane przez Główny Urząd Statystyczny, stanowiące komplementarne dla bezrobocia rejestrowanego źródło informacji.

II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARÓW WIEJSKICH¹

Pod względem liczby ludności Polska znajduje się na 6 miejscu wśród krajów Unii Europejskiej. W przypadku natomiast gęstości zaludnienia plasujemy się w grupie średnio zaludnionych państw europejskich. Na 1 km² powierzchni mieszkają 122 osoby; w miastach 1.079, na terenach wiejskich 51. Maleje liczba i udział mieszkańców miast w ogólnej liczbie ludności, natomiast sukcesywnie (od 2003 r.) rośnie liczba ludności zamieszkałej na wsi.

W roku 2011, w porównaniu z rokiem poprzednim, liczba mieszkańców wsi wzrosła o 53,4 tys. osób, tj. o 0,4%. Największy procentowy wzrost liczby ludności wiejskiej odnotowano w województwie pomorskim (o 1,2%), wielkopolskim (o 0,9%) oraz małopolskim i mazowieckim (odpowiednio o 0,6% i 0,5%), największy spadek na terenach wiejskich w województwach podlaskim (o 0,8%) i lubelskim (o 0,1%).

Do najgęściej zaludnionych obszarów wiejskich należą obszary w województwach małopolskim, śląskim i podkarpackim (odpowiednio 124, 120 i 74 osoby/km²), do najrzadziej w zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim i podlaskim (24 osoby/km²) oraz lubuskim (28 osób/km²).

Obszary wiejskie zajmują w Polsce powierzchnię 291,1 tys. km², co stanowi 93,1% obszaru kraju. Na obszarach wiejskich w 2011 r. mieszkało 14.922,7 tys. osób, tj. 39,1% ogółu ludności. Społeczeństwo polskie jest więc silnie zurbanizowane, jednak ponad 1/3 ludności kraju to osoby stale mieszkające na wsi.

Należy też podkreślić, że zgodnie z wynikami opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny, prognozy demograficznej ludności na lata 2008–2035, do końca tego okresu będziemy obserwować nieustanny ubytek ludności w miastach, natomiast na terenach wiejskich do 2020 roku liczebność zamieszkującej tam populacji będzie wzrastała.

Sukcesywny wzrost liczby ludności zamieszkałej na wsi znajduje przełożenie w odwróceniu tendencji odpływu ludności z obszarów wiejskich. Trend dodatniego salda migracji na wieś miał miejsce w ostatnich czterech latach, przy czym saldo dodatnie dotyczyło migracji

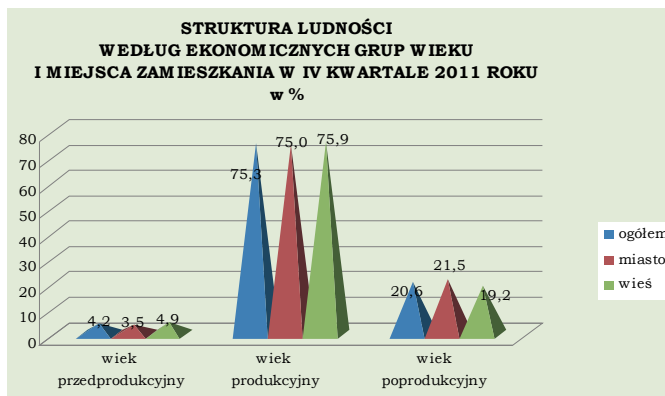
---

¹ Źródło:
„Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2011 r.”, GUS, Warszawa 2011
„Prognoza ludności Polski na lata 2008–2035”, GUS, Warszawa 2009

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Rynku Pracy

wewnętrznych. Obserwowany był natomiast większy odpływ ludności z obszarów wiejskich za granicę. Według GUS tendencje te będą się utrzymywać w kolejnych latach. Jednocześnie wsparcie z budżetu unijnego przyczynia się do realizacji wielu inwestycji na obszarach wiejskich, w tym w zakresie poprawy infrastruktury, ochrony środowiska, podejmowania działalności agroturystycznej. Duży wpływ na kierunek migracji mają też wyższe koszty utrzymania w mieście i wiążące się z nimi, obserwowane od kilku lat przemieszczania ludności z miast na obszary podmiejskie.

Mimo pozytywnych zmian zachodzących na wsi, obserwowane jest, wymienione wcześniej, zjawisko zwiększonej migracji za granicę z terenów wiejskich. Trzeba przy tym podkreślić, że w ostatnich trzech latach tempo wyjazdów na pobyt stały zostało wyhamowane, wzrosła natomiast skala wyjazdów na pobyt czasowy. Niepokojący jednak pozostaje fakt, że wyjeżdżają osoby młode i lepiej wykształcone, tym bardziej, że generalnie poziom wykształcenia mieszkańców wsi, nadal kształtuje się niekorzystnie w porównaniu z ludnością miast. Według BAEL, IV kwartał 2011 r., największy odsetek wśród ludności wiejskiej w wieku 15 lat i więcej – odpowiednio 31,3% i 30,6% – stanowiły osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym oraz zasadniczym zawodowym, podczas gdy w miastach udział ludności o tym poziomie wykształcenia wynosił

16,4% i 21,2%. Wykształcenie wyższe posiadało 10,9% ludności wiejskiej, natomiast ludności miejskiej 25,2%.

Biorąc pod uwagę strukturę wiekową ludności, rozkład wiekowy ludności wiejskiej z punktu widzenia zasobów pracy jest korzystniejszy niż w miastach. Wyższy w stosunku do ogólnej liczby pozostaje na wsi odsetek osób w wieku produkcyjnym – 75,9%, przy 75,0% w miastach, oraz w wieku mobilnym (do 44 lat) – 53,2%, wobec 49,3% w miastach. Niższy jest odsetek osób starszych (w wieku pow. 60 lat),

wynoszący w IV kwartale 2011 r. 22,4%, wobec 25,2% w miastach, wyższy natomiast, kształtujący się na poziomie 17,9%, osób młodych (do 24 roku życia), przy 13,6% wśród ludności miast.

Należy jednak podkreślić, że w rzeczywistości część osób pracujących i mieszkających na wsi powinna zostać zaliczona do bezrobotnych lub biernych zawodowo, ponieważ w przypadku braku możliwości świadczenia pracy w gospodarstwie rolnym, pozostawałaby bez zatrudnienia. Osoby takie zazwyczaj utrzymują się z niezarobkowych źródeł dochodu przyznawanych innym członkom rodzin, m.in. z tytułu ubezpieczenia rolników.

Nadal trudnym problemem pozostaje bezrobocie ludności bezrolnej z terenów wiejskich. Bezrobotnymi stali się nie tylko pracownicy byłych państwowych gospodarstw rolnych, ale także mieszkający na wsiach pracownicy zlikwidowanych przedsiębiorstw i instytucji pracujących na rzecz rolnictwa, jak i osoby zatrudnione w innych zlikwidowanych bądź ograniczających miejsca pracy zakładach, w tym przede wszystkim ludność dwuzawodowa.

Charakterystyczne dla ludności pracującej z obszarów wiejskich są też dojazdy do pracy poza miejsce zamieszkania, stanowiące jedyny sposób na podjęcie zatrudnienia, co ma również znaczenie przy niskiej mobilności społeczeństwa i wzroście bezrobocia.

Na wsi polskiej mamy więc do czynienia z nadmiarem siły roboczej w rolnictwie i brakiem miejsc pracy dla ludności nierolniczej. Mając na uwadze przedstawione powyżej tylko niektóre uwarunkowania dotyczące ludności zamieszkującej na obszarach wiejskich należy podkreślić, że aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych z tych obszarów wymaga podejmowania kompleksowych działań, które pomogą im w znalezieniu zatrudnienia przede wszystkim w sektorze pozarolniczym.

III. AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA LUDNOŚCI ZAMIESZKAŁEJ NA WSI²

Tab. 1. Ludność aktywna i bierna zawodowo w IV kwartale 2011 r.

Wyszczególnienie	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo
	ogółem	pracujący	bezrobotni	
w tysiącach				
Ogółem	17 951,0	16 201,0	1 750,0	13 934,0
Miasta	11 070,0	10 004,0	1 066,0	8 542,0
Wieś	6 881,0	6 197,0	684,0	5 391,0

zawodowo wyższa była liczba bezrobotnych – o 101,0 tys. osób (o 6,1%), jak też i liczba pracujących – o 126,0 tys. osób (o 0,8%).

W wyniku tych zmian nastąpiło zmniejszenie obciążenia pracujących osobami niepracującymi. Na 1000 osób pracujących przypadały 968 osoby niepracujące. Wskaźnik ten w miastach wynosił 960, na wsi 980. W tym samym okresie 2010 r. kształtował się na poziomie 974 osób, 966 w miastach oraz 988 na wsi.

W IV kwartale 2011 r. ludność aktywna zawodowo stanowiła 56,3% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej, w tym 56,4% w miastach i 56,1% na wsi.

W ujęciu rocznym odnotowano wzrost zarówno ogólnego współczynnika aktywności zawodowej, jak też na wsi i w miastach – odpowiednio o 0,5, 0,2 i 0,8 punktu procentowego.

W przeciwieństwie jednak do lat poprzednich tak jak i w 2010 r. poziom aktywności zawodowej ludności wiejskiej był niższy niż w miastach.

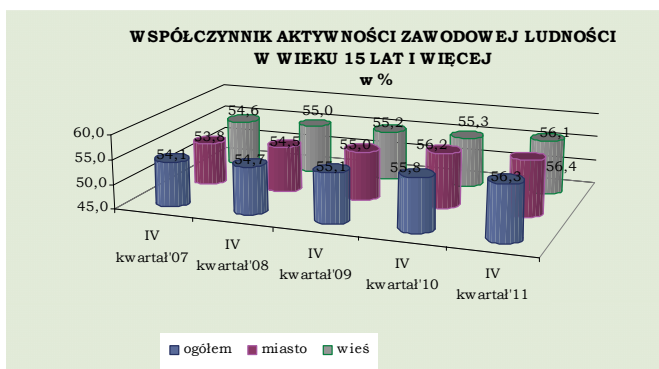
Najwyższy, wynoszący 87,0%, poziom aktywności zawodowej ludności zamieszkałej na wsi obserwowany był dla osób w wieku 40–44 lata, stosunkowo niski wśród młodzieży (15–24 lata) – w wysokości 37,5% oraz dla ludności w wieku poprodukcyjnym (60 lat i więcej kobiety i 65 lat i więcej mężczyźni) – w wysokości 7,6%. Biorąc natomiast pod uwagę istotny na rynku pracy poziom wykształcenia, najwyższy współczynnik aktywności zawodowej ludności zamieszkałej na wsi charakteryzował osoby z wykształceniem wyższym (82,4%) oraz średnim zawodowym (75,0%). Najniższą natomiast aktywnością zawodową, na poziomie 22,3%, cechowały się osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym.

Tab. 2. Pracujący

Wyszczególnienie	IV kwartał 2011 (w tysiącach)	IV kw. 2010 =100
Ogółem	16 201,0	100,8
Miasto	10 004,0	100,4
Wieś	6 197,0	101,4

osób. Z ogółu pracujących, liczba osób zamieszkałych na wsi wyniosła 6,197,0 tys., czyli 38,3%. W skali roku ogólna liczba pracujących wzrosła o 126,0 tys. osób (o 0,8%), z tego o 38,0 tys. osób (o 0,4%) w miastach i o 88,0 tys. osób (o 1,4%) na wsi. Tempo wzrostu liczby pracujących zamieszkałych na wsi było więc ponad dwukrotnie wyższe.

W IV kwartale 2011 r. zbiorowość aktywnych zawodowo liczyła 17.951,0 tys., natomiast biernych zawodowo 13.934,0 tys. osób. W porównaniu z analogicznym okresem w 2010 r. liczba osób aktywnych zawodowo wzrosła o 227,0 tys. osób (o 1,3%), zmalała natomiast populacja biernych zawodowo – o 82,0 tys. osób (o 0,6%). Wśród aktywnych

² Źródło: Aktywność ekonomiczna ludności Polski, IV kwartał 2011, GUS, Warszawa 2012.

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Departament Rynku Pracy

Wskaźnik zatrudnienia na przestrzeni roku zwiększył się o 0,2 punktu procentowego, tak że pracujący stanowili 50,8% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej. Wzrost wartości wskaźnika dotyczył zarówno miast – o 0,1 punktu, jak i obszarów wiejskich - o 0,2 punktu procentowego, odpowiednio do poziomu 51,0% oraz 50,5%. Tak jak i w 2010 r. wskaźnik zatrudnienia był niższy dla wsi. Należy przy tym podkreślić, że na jego poziom w decydującym stopniu wpłynął niższy niż w miastach udział ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności. W IV kwartale omawianego roku odsetek pracujących w wieku 18–59/64 lata, w stosunku do ogółu ludności wiejskiej w tym wieku, wynosił 64,5%, podczas gdy w miastach 66,2%.

Tab. 3. Wskaźnik zatrudnienia

Wyszczególnienie	IV kwartał 2011	przyrost/spadek do IV kw. 2010
	w %	w punktach
Ogółem	50,8	0,2
Miasto	51,0	0,1
Wieś	50,5	0,2

Według BAEL, w IV kwartale 2011 r. stopa bezrobocia ogółem wyniosła 9,7%. Natężenie bezrobocia wzrosło zatem na przestrzeni roku o 0,4 punktu procentowego, w tym w miastach o 0,2, a na wsi o 0,8 punktu, kształtując się na poziomie odpowiednio 9,6% i 9,9%.

Tab. 4. Bierni zawodowo

Wyszczególnienie	IV kwartał 2011 (w tysiącach)	IV kw. 2010 = 100
Ogółem	13 934,0	99,4
Miasto	8 542,0	99,4
Wieś	5 391,0	99,3

Wysoka pozostaje liczba biernych zawodowo, choć populacja ta zmniejsza się. W IV kwartale omawianego roku zbiorowość biernych zawodowo, w liczbie 13.934,0 tys. osób, stanowiła 43,7% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej. Była więc o 82,0 tys. osób (0,6%) niższa niż przed rokiem. Spadek ten generowany był zarówno w miastach, jak i na wsi. W odniesieniu do IV kwartału 2010 r. liczba biernych zawodowo w miastach zmniejszyła się o 48,0 tys. osób, tj. o 0,6%, na obszarach wiejskich o 36,0 tys. (0,7%). Wysoki odsetek ludności w wieku produkcyjnym

wśród biernych zawodowo (45,8% miasto i 48,6% wieś), świadczy nie tylko o przedłużającym się okresie wejścia na rynek pracy przez ludzi młodych (kontynuacja nauki, uzupełnianie kwalifikacji), ale i o rosnącej grupie osób nabywających uprawnienia do świadczeń społecznych (emerytur, świadczeń przedemerytalnych). W IV kwartale 2011 r. te dwie przyczyny nieaktywności zawodowej wskazywane były odpowiednio przez 22,9% oraz 41,3% biernych zawodowo mieszkańców wsi (przed rokiem 23,3% i 40,9%). Stosunkowo wysoki, wynoszący 15,6%, pozostaje na wsi odsetek biernych zawodowo z tytułu chorób i niepełnosprawności (przed rokiem 16,5%).

Odnosząc się do przyczyn nieposzukiwania pracy przez mieszkańców miast, odsetek kontynuujących naukę bądź uzupełniających kwalifikacje był nieco niższy (20,7%) od wielkości wykazanych na wsi, dużo wyższy natomiast, wynoszący 48,7%, był odsetek biernych zawodowo z tytułu przejścia na emeryturę. Różnice te widoczne są zwłaszcza w grupie biernych zawodowo będących w wieku produkcyjnym – w miastach emerytura jest przyczyną bierności dla 18,5% osób, na wsi dla 13,4%. Prezentując powyższe dane należy jednak podkreślić, że tak jak przed rokiem, 61,3% ludności biernej zawodowo mieszkało w miastach.

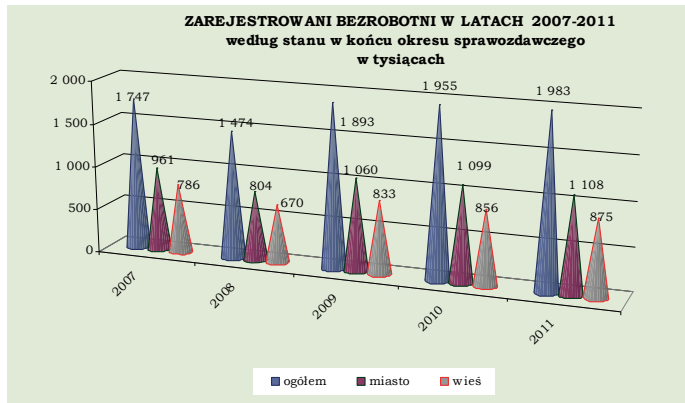
IV. BEZROBOCIE REJESTROWANE LUDNOŚCI ZAMIESZKAŁEJ NA WSI

1. Poziom i natężenie bezrobocia

Obok wielu zmian w gospodarce, najbardziej dynamiczne, ale i dotkliwe przemiany dokonały się w sferze rynku pracy, który w bardzo krótkim czasie przekształcił się w rynek poważnego niedoboru popytu na pracę. Pojawiło się masowe bezrobocie, osiągające w latach 1993–1994 poziom prawie 3 mln osób. Tak znaczny wzrost bezrobocia w tym okresie był efektem przede wszystkim ograniczania nadmiernego zatrudnienia w gospodarce. W kolejnych

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Rynku Pracy

latach notowano okresy zarówno spadku jak i wzrostu liczby bezrobotnych. Obniżenia do poziomu poniżej 2 mln osób pod koniec lat dziewięćdziesiątych i ponownego, począwszy od 2001 r., wzrostu liczby osób pozostających bez pracy, do wysokości ponad 3 mln. Stopa bezrobocia wynosiła wówczas 20,0% ludności aktywnej zawodowo i należała do najwyższych w Europie. Pod koniec 2003 r. bezrobocie kształtowało się na poziomie 3.175,7 tys. osób. Od tego czasu, do roku 2008, notowany był stały spadek liczby bezrobotnych (od nieco ponad 40,0 tys. osób do ponad 560,0 tys. osób w poszczególnych latach). Wpływ

kryzysu światowego na gospodarkę, mimo że słabszy niż w innych krajach UE, spowodował odwrócenie tych korzystnych tendencji. Osłabienie gospodarcze znalazło odzwierciedlenie w spowolnieniu tempa spadku bezrobocia począwszy od drugiej połowy 2008 r. i jego wyraźnym wzroście w roku 2009 – do poziomu 1.892,7 tys. osób, tj. o 418,9 tys. (28,4%) w ujęciu rocznym.

W kolejnych dwóch latach wzrostowe tendencje w gospodarce znalazły przełożenie w niższym tempie wzrostu

bezrobocia – o 62,0 tys. osób, tj. o 3,3% w 2010 r. i o 28,0 tys. osób, tj. o 1,4% w 2011 r. – co oznacza, że w końcu omawianego roku w urzędach pracy zarejestrowanych było 1.982,7 tys. osób. Stopa bezrobocia wyniosła w tym okresie 12,5% i była o 0,1 punktu procentowego wyższa niż w końcu 2010 r.

Podobnym przemianom podlegała liczba bezrobotnych na wsi, z tym że procesy te monitorowane są od 1994 r., w którym to informacje według miejsca zamieszkania wprowadzone zostały do statystyk Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. W końcu 1994 r. bezrobotni mieszkańcy wsi w liczbie 1.157,9 tys. stanowili 40,8% wszystkich bezrobotnych. Tak jak bezrobocie ogółem, od tego okresu wiejski rynek pracy charakteryzował się spadkową tendencją liczby bezrobotnych. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych nastąpił ponowny gwałtowny wzrost bezrobocia na wsi. Wzrost ten utrzymywał się przez kolejne lata. W 2002 r. bezrobocie na obszarach wiejskich osiągnęło najwyższy poziom (ponad 1,3 mln osób). Od 2003 r. do 2008 r. notowany był spadek liczby bezrobotnych zamieszkałych na wsi, przy czym dynamika spadku była słabsza niż w miastach. Na przestrzeni 2008 r. bezrobocie na wsi zmniejszyło się o 115,3 tys. osób, tj. o 14,7%, podczas gdy już w następnym roku wzrosło o 162,5 tys. (24,2%). Wzrost, ale już w dużo mniejszej skali utrzymywał się przez kolejne dwa lata.

W końcu 2011 r. bezrobocie na wsi osiągnęło poziom 874,5 tys. osób, czyli w ujęciu rocznym wzrosło o 18,1 tys., tj. o 2,1%. Dynamika wzrostu bezrobocia na obszarach wiejskich była jednak silniejsza niż w miastach, gdzie bezrobocie zwiększyło się w tym okresie o 9,9 tys. osób, tj. 0,9%. Względny wzrost liczby bezrobotnych mieszkańców wsi wystąpił w 13 województwach, przy czym największy w śląskim (o 5,7%), podlaskim (o 4,5%), łódzkim (o 4,2%) oraz lubelskim (o 4,0%). Jednocześnie odnotowano spadek bezrobocia w 3 województwach – dolnośląskim (o 3,6%), zachodniopomorskim (o 1,3%) i opolskim (o 0,1%). Wyższe tempo wzrostu bezrobocia na wsi spowodowało, że odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi zwiększył się w ciągu roku o 0,3 punktu procentowego i ukształtował na poziomie 44,1%.

Istotne jest też przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia na wsi. Procentowy udział mieszkańców wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych oscylował od 21,8% do 62,4% i aż w 10 województwach przekraczał średnią dla kraju. Wyraźnie niski, w porównaniu do pozostałych województw, odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi zarejestrowano w końcu 2011 r. w województwie śląskim (21,8%). Relatywnie niski występował też w województwach łódzkim, podlaskim, i dolnośląskim, odpowiednio 33,5%, 34,1% i 35,7%. Odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi, przekraczający połowę ogólnej liczby bezrobotnych województwa, odnotowano w podkarpackim (62,4%), świętokrzyskim (55,6%), małopolskim (55,5%) i lubelskim (54,4%). Wymienione województwa o najwyższym udziale

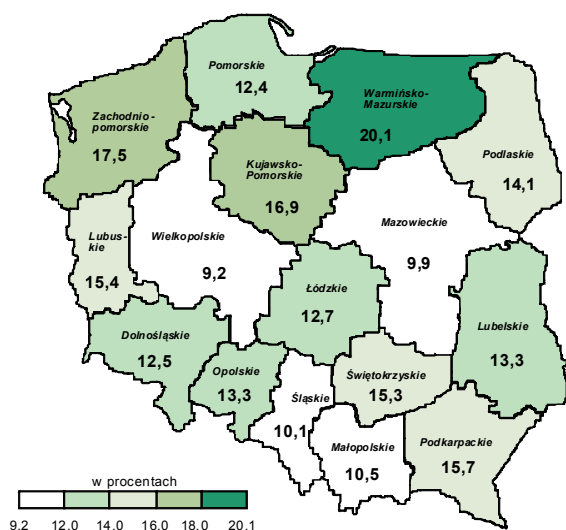
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Departament Rynku Pracy

bezrobotnych zamieszkałych na wsi w stosunku do ogółu bezrobotnych charakteryzują się jednocześnie najwyższym udziałem ludności zamieszkałej na wsi w stosunku do ogólnej liczby ludności.

Mając na uwadze natężenie bezrobocia, mierzone udziałem bezrobotnych do cywilnej ludności aktywnej zawodowo (stopa bezrobocia), nie jest ono różnicowane ze względu na stałe miejsce zamieszkania lub pobytu zarejestrowanych w urzędach pracy bezrobotnych. Niemniej jednak we wskazanych wyżej województwach o wysokim udziale bezrobotnych mieszkańców wsi, stopa bezrobocia jawnego przekraczała średnią dla kraju, wynoszącą 12,5%. Wyraźnie najwyższa stopa wystąpiła w województwie podkarpackim (15,7%), w świętokrzyskim i lubelskim kształtowała się odpowiednio na poziomie 15,3% i 13,3%. Tylko w województwie małopolskim była wyraźnie niższa od średniej krajowej i wynosiła 10,5%.

STOPA BEZROBOCIA WEDŁUG WOJEWÓDZTW
 (w % do ludności aktywnej zawodowo)

Stan w dniu 31 grudnia 2011 r.

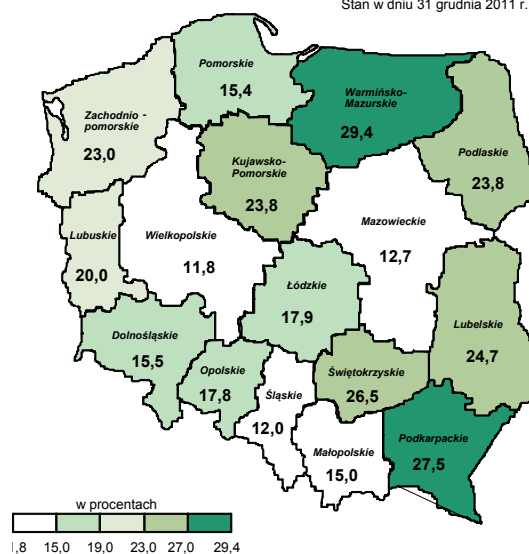
Biorąc natomiast pod uwagę stopę liczoną w odniesieniu do ludności pracującej poza rolnictwem indywidualnym (też bez podziału na miasto i wieś), w końcu 2011 r. wynosiła ona 17,1% i w stosunku do stanu w końcu 2010 r. zwiększyła się o 0,1 punktu procentowego. Najwyższą stopę liczoną w stosunku do ludności pracującej poza rolnictwem indywidualnym, pośrednio świadcząca o wysokim bezrobociu ukrytym wśród ludności związanej z gospodarstwami rolnymi, lub o braku miejsc pracy w przemyśle, w usługach lub w rolnictwie dla nierolniczej części mieszkańców wsi, odnotowano w warmińsko-mazurskim (29,4%), oraz w wymienionych wcześniej województwach podkarpackim (27,5%), świętokrzyskim (26,5%) i lubelskim (24,7%).

Choć stopa bezrobocia liczona w stosunku do ludności pracującej poza rolnictwem indywidualnym świadczy pośrednio o bezrobociu ukrytym na wsi, zjawiska tego nie można dokładnie określić z uwagi na to, że część ludności wiejskiej, mimo że stanowi nie-wykorzystaną siłę roboczą, nie spełnia jednego z kryteriów niezbędnych do uzyskania statusu bezrobotnego, określonego przepisami ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415, z późn. zm.). Kryterium to dotyczy wielkości gospodarstwa rolnego, stąd w statystykach urzędów pracy wykazywane są jedynie osoby posiadające gospodarstwo rolne o powierzchni nieprzekraczającej 2 ha przeliczeniowych. Według stanu w końcu 2011 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 49,2 tys. bezrobotnych posiadających takie gospodarstwo. Na przestrzeni roku ich liczba wzrosła o 1,1 tys. osób, tj. o 2,2%.

Wzrost bezrobocia wśród tej subpopulacji, przy wzroście ogólnej liczby bezrobotnych zamieszkałych na wsi, nie wpłynął na zmianę jej udziału wśród bezrobotnych mieszkańców wsi, który tak w końcu 2010 r., jak i w końcu 2011 r. wynosił 5,6%. Najwyższy odsetek bezrobotnych posiadających gospodarstwo rolne w stosunku do ogółu

UDZIAŁ BEZROBOTNYCH WŚRÓD PRACUJĄCYCH POZA ROLNICTWEM INDYWIDUALNYM

Stan w dniu 31 grudnia 2011 r.

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

Departament Rynku Pracy

bezrobotnych zamieszkałych na wsi odnotowano w województwach: świętokrzyskim (15,3%), podkarpackim (12,1%), łódzkim (11,1%), lubelskim (8,7%), najniższy natomiast w zachodniopomorskim (0,1%), lubuskim (0,3%), opolskim (0,6%), dolnośląskim (0,7%).

Mając na uwadze powyższe dane można powiedzieć, że sytuacja ludności zamieszkałej na wsi pozostaje trudna, i że złożyły się na to różne przyczyny. Generalnie do najważniejszych przyczyn utrzymującego się wysokiego bezrobocia ludności zamieszkałej na wsi zaliczyć można:

- niewystarczającą liczbę miejsc pracy zarówno na wsi, jak i w miastach dla ludności nie związanej z gospodarstwami rolnymi, widoczną zwłaszcza w okresie ujemnego wpływu kryzysu gospodarczego na rynek pracy (nie tworzenie nowych, bądź likwidacja istniejących miejsc zatrudnienia, w tym zwiększone zwolnienia grupowe),
- zmniejszenie w omawianym roku puli środków Funduszu Pracy na aktywne programy walki z bezrobociem, co spowodowało ograniczenie liczby osób objętych tymi programami (praca subsydiowana, szkolenia, staże, przygotowanie zawodowe dorosłych, prace społecznie użyteczne),
- ujawnienie się na rynku pracy dotychczas ukrytego bezrobocia w rolnictwie,
- brak do dnia dzisiejszego alternatywnych rozwiązań zatrudnienia dla znacznej części osób i ich rodzin na obszarach popegeerowskich.

Największe nasilenie bezrobocia wśród mieszkańców wsi w roku 2011, tak jak i w roku poprzednim, występowało w województwach podkarpackim, świętokrzyskim, lubelskim, małopolskim i warmińsko-mazurskim. O ile województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się najniższą gęstością zaludnienia terenów wiejskich i bezrobocie dotknęło na tym obszarze głównie ludność pozarolniczą z byłych obszarów popegeerowskich, o tyle pozostałe cztery województwa z pasa południowego i południowo-wschodniego charakteryzują się najwyższym udziałem ludności zamieszkałej na wsi w stosunku do ogólnej liczby ludności.

2. Płynność bezrobocia

W omawianym 2011 roku, tak na wsi jak i w miastach, odnotowano osłabienie płynności bezrobocia. W miastach przejawiała się ona zmniejszeniem napływu do bezrobocia (o 14,8% w stosunku do napływu w 2010 r.) i spadkiem odpływu (13,5% w stosunku do wyrejestrowań w 2010 r.). Na wsi również odnotowano niższy niż w poprzednim roku napływ do bezrobocia i równocześnie niższe tempo wyrejestrowań.

Na przestrzeni całego 2011 r. do urzędów pracy zgłosiło się 1.050,3 tys. osób zamieszkałych na wsi, czyli o 181,8 tys. osób (14,8%) mniej niż w 2010 r. Z liczby tej status osoby bezrobotnej po raz pierwszy uzyskało 226,4 tys. osób, a do ewidencji po raz kolejny powróciło 823,9 tys. osób, czyli 78,4% całego napływu tej populacji (w 2010 r. – 78,6%).

Odpływ z bezrobocia wśród mieszkańców wsi wyniósł w omawianym okresie 1.031,5 tys. osób i był o 176,9 tys. (14,6%) niższy niż w poprzednim roku.

Biorąc pod uwagę przyczyny wyrejestrowań, najwięcej osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi opuściło rejestry z tytułu podjęcia pracy. W całym 2011 r. było to 466,9 tys. osób, czyli 45,3% całego odpływu z bezrobocia tej populacji. Pracę niesubsydiowaną podjęło 414,5 tys. osób, natomiast pracę subsydiowaną 52,4 tys. W porównaniu z 2010 r. liczba podjęć pracy ogółem była o 27,2 tys. osób (5,5%) niższa, przy czym spadek ten dotyczył podjęć pracy subsydiowanej (o 68,9 tys. osób, tj. o 56,8%), przy jednoczesnym wzroście podjęć pracy niesubsydiowanej (o 41,7 tys. osób, tj. o 11,2%).

Wymieniając inne poza pracą subsydiowaną formy aktywizacji kierowane do bezrobotnych (szkolenia, staże u pracodawcy, przygotowanie zawodowe dorosłych³, prace społecznie użyteczne), łącznie w 2011 r. podjęło je 90,9 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W odniesieniu do poprzedniego roku oznacza to, że z wymienionych form skorzystało o 142,4 tys. (61,0%) bezrobotnych z obszarów wiejskich mniej. Osoby wyłączone z tego

³ Forma ta wprowadzona została z dniem 1 lutego 2009 r. nowelą ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. Nr 6, poz. 33).

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Departament Rynku Pracy

tytułu z ewidencji urzędów pracy stanowiły 8,8% całego odpływu tej populacji. Rok 2011 był więc rokiem, w którym obserwowano wyraźny spadek liczby bezrobotnych mieszkańców wsi korzystających z aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu.

W 2011 r. status bezrobotnego z powodu podjęcia nauki utraciło 3,6 tys. osób, czyli o 0,4 tys. osób (10,5%) mniej niż przed rokiem. Bezrobotni zamieszkali na wsi podejmujący naukę stanowili 0,4% wyrejestrowań tej populacji (wobec 0,3% w 2010 r.).

Tab. 5. Płynność bezrobocia na obszarach wiejskich w 2011 r.

Wyszczególnienie	Napływ i odpływ bezrobotnych		
	ogółem	zamieszkali na wsi	
	w tysiącach		w % do ogółem
Napływ	2 591,5	1 050,3	40,5
po raz pierwszy	543,7	226,4	41,6
po raz kolejny	2047,8	823,9	40,2
Odpływ	2 563,5	1031,5	40,2
w tym z powodu			
podjęcia pracy	1 130,7	466,9	41,3
z tego			
pracy niesubsydiowanej	1 019,9	414,5	40,6
w tym sezonowej	64,7	32,9	50,8
pracy subsydiowanej	110,8	52,4	47,2
z tego			
prac interwencyjnych	28,3	15,1	53,2
robót publicznych	22,8	12,9	56,7
podjęcia działalności gospodarczej	26,9	10,9	40,6
podjęcia pracy w ramach refundacji kosztów zatrudnienia bezrobotnego	30,1	12,7	42,0
innych prac	2,7	0,8	29,4
rozpoczęcia szkolenia	53,4	19,5	36,6
rozpoczęcia stażu	109,1	47,8	43,8
rozpoczęcia przygotowania zawodowego dorosłych	0,3	0,1	35,7
rozpoczęcia pracy społecznie użytecznej	49,7	23,5	47,2
niepotwierdzenia gotowości do podjęcia pracy	827,8	311,8	37,7

Z tytułu ukończenia 60/65 lat, nabycia praw emerytalnych lub rentowych oraz nabycia praw do świadczenia przedemerytalnego wyrejestrowano 18,8 tys. osób, tj. o 3,5 tys. osób (22,6%) więcej niż w poprzednim roku. Było to zaledwie 1,8% ogółu wyrejestrowanych z ewidencji bezrobotnych mieszkańców wsi. Odsetek wyrejestrowanych z wymienionych tytułów zwiększył się o 0,5 punktu procentowego w stosunku do poprzedniego roku.

Dobrowolnie ze statusu bezrobotnego zrezygnowało w omawianym okresie 68,1 tys. osób, co stanowiło 6,6% całego odpływu tej kategorii bezrobotnych. W roku poprzednim wyrejestrowano z tego powodu 63,4 tys. osób (5,2%).

Relatywnie wysoki był odsetek wyłączeń z powodu niepotwierdzenia gotowości do pracy. W ciągu całego 2011 r. wyrejestrowano z tego tytułu 311,8 tys. osób zamieszkałych na wsi, czyli 30,2% odpływu tej populacji (w 2010 r. 325,1 tys. osób, tj. 26,9%).

Odnosząc się do płynności bezrobocia na wsi, napływ tej populacji w 2011 r. stanowił 40,5% całego napływu bezrobotnych w tym okresie (w 2010 r. również 40,5%). Odpływ z bezrobocia z obszarów wiejskich stanowił 40,2% ogółu wyrejestrowanych bezrobotnych (w stosunku do

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

Departament Rynku Pracy

poprzedniego roku udział ten był niższy o 0,4 punktu procentowego). Widać więc, że odsetki zarejestrowań i wyrejestrowań bezrobotnych zamieszkałych na wsi były niższe niż w miastach. Należy jednak podkreślić, że przy jednakowym w stosunku do ubiegłego roku spadku napływu (o 14,8% w skali roku), wyższe niż w miastach było na obszarach wiejskich tempo spadku wyrejestrowań (o 14,6% wobec 13,5%).

Podjęcia pracy przez bezrobotnych z obszarów wiejskich stanowiły 41,3% wszystkich podjęć pracy w 2011 r. Należy przy tym podkreślić, że podjęcia pracy subsydiowanej stanowiły 47,2% wyrejestrowań z tego tytułu, natomiast podjęcia pracy niesubsydiowanej odpowiednio 40,6% wyrejestrowań.

Bezrobotni z obszarów wiejskich stanowili 37,7% ogółu bezrobotnych wyrejestrowanych w 2011 r. z powodu niepotwierdzenia gotowości do podjęcia pracy, zaś odsetek tych, którzy dobrowolnie zrezygnowali ze statusu bezrobotnego kształtował się na poziomie 46,2%.

Istotne jest też pokazanie w tym miejscu kształtowania się poziomu wskaźnika płynności rynku pracy, czyli udziału bezrobotnych, którzy w ciągu roku podjęli pracę, do liczby nowo zarejestrowanych w tym samym okresie. W 2007 r., przy wysokim spadku bezrobocia, wskaźnik ten wynosił w miastach 50,0%, na wsi 52,1%. W 2009 r. przy wysokim wzroście bezrobocia odpowiednio 32,0% i 34,0%, rok później, kiedy wzrost bezrobocia był dużo słabszy, na poziomie 38,1% w miastach i 40,1% na wsi. W 2011 r. wskaźnik ten wynosił dla miast 43,1% i dla obszarów wiejskich 44,4%. Oznacza to, że w omawianym roku, w odniesieniu do roku poprzedniego nieco więcej bezrobotnych podjęło pracę w stosunku do rejestrujących się.

3. Aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu

Do zadań samorządu powiatu w zakresie polityki rynku pracy należy m.in. opracowywanie i realizacja programu promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy, a także udzielanie pomocy bezrobotnym w znalezieniu pracy poprzez pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe i informację zawodową. W ramach tych zadań przez powiatowe urzędy pracy organizowane są bądź prowadzone aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu. Wśród nich wymienić należy m.in. kierowanie na dotowane z Funduszu Pracy prace interwencyjne i roboty publiczne, pomoc w podjęciu działalności na własny rachunek, organizację szkoleń, staży, przygotowania zawodowego dorosłych, prac społecznie użytecznych, prowadzenie doradztwa zawodowego.

3.1. Prace interwencyjne i roboty publiczne

Zatrudnienie pracownika w ramach prac interwencyjnych nie różni się w zasadzie od umowy na czas określony (najczęściej do 6 miesięcy). Zgodnie z zapisami ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy celem prac interwencyjnych jest wsparcie osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Zachętę zaś dla pracodawcy do organizacji takich form pracy stanowi częściowy zwrot kosztów zatrudnienia bezrobotnego (wynagrodzenia, nagrody, składki na ubezpieczenia społeczne). W 2011 r. prace interwencyjne podjęło 15,1 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi, tj. o 7,2 tys. osób (32,5%) mniej niż w poprzednim roku. Mimo widocznego spadku podjęć pracy interwencyjnej, na ogólną ich liczbę 28,3 tys., ponad połowa (53,2%) dotyczyła bezrobotnych z terenów wiejskich.

Do robót publicznych, czyli zatrudnienia (w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy) przy wykonywaniu prac organizowanych przez gminy, organizacje pozarządowe oraz spółki wodne i ich związki skierowanych zostało w omawianym roku 12,9 tys. bezrobotnych z obszarów wiejskich, tj. o 30,2 tys. (70,0%) mniej niż rok wcześniej. W bilansie całego odpływu z tytułu podjęcia robót publicznych, skierowania bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowiły 56,7% (w roku 2010 – 57,8%).

Wymienione formy subwencjonowanego zatrudnienia, są jak widać skuteczną formą pomocy bezrobotnym z obszarów wiejskich. Przy stosunkowo niskich kosztach ich organizacji, dając bezrobotnym tymczasowe zatrudnienie, pozwalają im uaktywnić się zawodowo oraz przerwać bezrobocie długotrwałe. Stąd szczególnie niekorzystne dla obszarów wiejskich jest wyraźne zmniejszenie ich liczby w odniesieniu do poprzedniego roku.

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Departament Rynku Pracy

3.2. Podjęcie działalności gospodarczej przez bezrobotnego, refundacja kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy podmiotowi zatrudniającemu bezrobotnego⁴

W 2011 r. dotacje na podjęcie działalności gospodarczej otrzymało 10,9 tys. osób zamieszkałych na wsi, czyli o 19,3 tys. (63,8%) mniej niż w poprzednim roku. Bezrobotni mieszkańcy wsi stanowili 40,6% z ogólnej liczby osób, którym udzielono pomocy przy tworzeniu własnego miejsca pracy. Mimo niższej liczby chętnych do pracy na własny rachunek, odsetek ten był o 1,3 punktu procentowego wyższy niż w roku 2010.

Pracę dzięki refundacji kosztów zatrudnienia (wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy) podjęło 12,7 tys. bezrobotnych z obszarów wiejskich, tj. 42,0% ogółu bezrobotnych korzystających z tej formy pomocy. W porównaniu do 2010 r. ich liczba była niższa o 49,4%.

3.3. Szkolenia

W omawianym roku na szkolenia, czyli zajęcia mające na celu uzyskanie, uzupełnienie lub doskonalenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych skierowanych zostało 19,5 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W porównaniu do sytuacji sprzed roku oznacza to spadek o 48,2 tys. osób (71,2%). W odniesieniu do bezrobotnych z obszarów miejskich, odsetek podejmujących tę formę aktywizacji pozostaje także niższy (1,9% wobec 2,2% odpływu w miastach). Bezrobotni zamieszkali na wsi stanowili bowiem 36,6% ogółu bezrobotnych skierowanych na szkolenia. W porównaniu z 2010 r. odsetek ten zmniejszył się o 0,8 punktu procentowego.

3.4. Staże, przygotowanie zawodowe dorosłych

Staż i przygotowanie zawodowe dorosłych są formami skierowanymi do bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Celem stażu, jak określa ustawa jest „nabycie przez bezrobotnego umiejętności praktycznych do wykonywania pracy przez realizację zadań w miejscu pracy bez nawiązania stosunku pracy z pracodawcą”. Przygotowanie zawodowe dorosłych jest natomiast „instrumentem aktywizacji w formie praktycznej nauki zawodu dorosłych lub przyuczenia do pracy dorosłych, realizowanym bez nawiązania stosunku pracy z pracodawcą, według programu obejmującego nabywanie umiejętności praktycznych i wiedzy teoretycznej, zakończonego egzaminem”. Obie te formy odbywają się więc na mocy umowy zawartej przez starostę z pracodawcą i według ściśle określonego programu.

W 2011 r. na staże i przygotowanie zawodowe dorosłych skierowano odpowiednio 47,8 tys. oraz 0,1 tys. bezrobotnych z terenów wsi. Odnosząc się do ogólnej liczby wyrejestrowań z ewidencji bezrobotnych z tytułu podjęcia tych form, odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi był relatywnie wysoki w przypadku podejmowania staży, niski natomiast, w przypadku skierowań do przygotowania zawodowego dorosłych i wynosił odpowiednio 43,8% i 35,7%. Staże były tą formą aktywizacji, z której skorzystało najwięcej bezrobotnych z obszarów wiejskich, niemniej jednak w dyspozycji urzędów pracy pozostawało ich prawie trzykrotnie mniej niż w poprzednim roku.

3.5. Prace społecznie użyteczne

Prace społecznie użyteczne są formą ograniczania bezrobocia, kierowaną do bezrobotnych bez prawa do zasiłku. Organizowane są przez gminę w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach statutowo zajmujących się pomocą charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnych.

W 2011 r. do prac społecznie użytecznych skierowano 23,5 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W porównaniu do poprzedniego roku liczba podjęć tego rodzaju pracy spadła o 7,5 tys. osób (24,1%). Podobnie jak w przypadku skierowań na staże, odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi, którzy podjęli prace społecznie użyteczne był relatywnie wysoki i wyniósł 47,2%. W 2010 r. odsetek ten był niższy, bezrobotni zamieszkali na wsi stanowili bowiem 45,7% wszystkich bezrobotnych skierowanych do prac społecznie użytecznych.

---

⁴ Refundacja kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy wprowadzona na podstawie art. 46 ust. 1 pkt 1 i pkt 1a oraz ust. 1a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415, z późn. zm.).

3.6. Poradnictwo zawodowe i kluby pracy

W 2011 r. usługą poradnictwa indywidualnego objętych zostało 682,0 tys. bezrobotnych, z których 301,7 tys. (44,2%) mieszkało na wsi.

Liczba bezrobotnych, którzy na przestrzeni omawianego roku brali udział w poradach grupowych wyniosła 73,8 tys. Bezrobotni z obszarów wiejskich w liczbie 33,0 tys., stanowili 44,8% ogółu osób, które skorzystały z tej formy pomocy. W ciągu całego roku odnotowano niewielki wzrost liczby bezrobotnych korzystających z porad grupowych – o 1,1 tys., tj. o 1,6%. Należy podkreślić, że wzrost ten odnosił się wyłącznie do bezrobotnych mieszkańców wsi, których liczba w stosunku do 2010 r. zwiększyła się o 1,4 tys. osób, tj. o 4,5%, natomiast liczba uczestników zamieszkałych w miastach była niższa o 0,3 tys., tj. o 0,7%.

Tab. 6. Bezrobotni zamieszkali na wsi korzystający z usług poradnictwa zawodowego oraz zajęć aktywizacyjnych w klubach pracy

Lata	Bezrobotni, którzy skorzystali z usług poradnictwa indywidualnego		Bezrobotni, którzy uczestniczyli w szkoleniach i w zajęciach aktywizacyjnych klubów pracy			
	w tym zamieszkali na wsi		w tym zamieszkali na wsi			
	w tysiącach	w %	w tysiącach	w %		
w okresie sprawozdawczym						
2011	682,0	301,7	44,2	163,6	76,4	46,7

Z organizowanych przez kluby pracy form aktywizacji, tj. szkoleń z zakresu aktywnego poszukiwania pracy oraz z zajęć aktywizacyjnych mających na celu pomoc w przygotowaniu do samodzielnego poszukiwania i podjęcia zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w 2011 r. skorzystało 163,6 tys.

bezrobotnych, w tym 76,4 tys. (46,7%) zamieszkałych na wsi. W szkoleniach uczestniczyło 15,8 tys. bezrobotnych ogółem, w tym 5,9 tys. (37,7%) bezrobotnych z obszarów wiejskich. Z zajęć aktywizacyjnych skorzystało 147,9 tys. bezrobotnych, w tym 70,4 tys. zamieszkałych na wsi (tj. 47,6% bezrobotnych uczestników zajęć).

4. Zróżnicowanie bezrobotnych zamieszkałych na wsi według wybranych cech demograficzno-społecznych

Głównymi cechami różnicującymi bezrobotnych i jednocześnie determinującymi ich pozycję na rynku pracy są płeć, wiek, poziom wykształcenia, staż pracy oraz czas pozostawania bez pracy. Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania, sytuację na rynku pracy i niejednakowe szanse osób pozostających bez pracy na znalezienie zatrudnienia, ustawodawca wyodrębnił grupy osób „będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy”. Zgodnie z art. 49 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w 2011 r. zaliczane były następujące osoby bezrobotne: do 25 roku życia, powyżej 50 roku życia, długotrwale bezrobotne, samotnie wychowujące co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia, bez kwalifikacji zawodowych, bez doświadczenia zawodowego, bez wykształcenia średniego, które po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudnienia, niepełnosprawni, osoby po zakończeniu realizacji kontraktu socjalnego oraz kobiety które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka.

W stosunku do takich osób powiatowy urząd pracy poza propozycją zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, może zastosować działania określone w art. 50-61a wymienionej ustawy, tj. skierować na szkolenie, staż, odbycie przygotowania zawodowego dorosłych lub zatrudnienie w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych.

4.1. Płeć. Bezrobotne kobiety na obszarach wiejskich

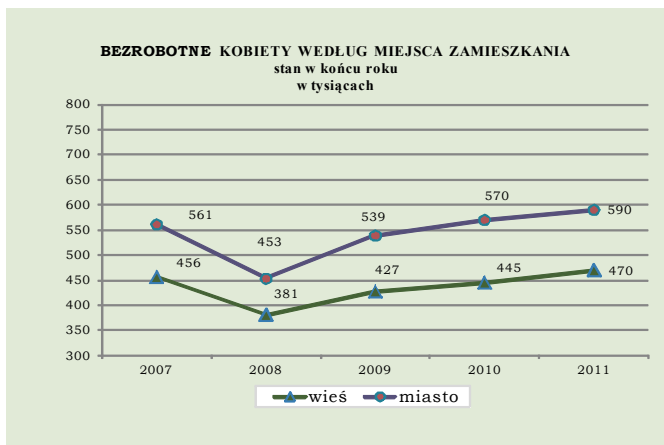
Analiza bezrobocia rejestrowanego według płci pokazuje, że od początku lat dziewięćdziesiątych charakteryzuje się ono przewagą liczebną kobiet. Biorąc pod uwagę wymienione wcześniej kolejne okresy kształtowania się poziomu bezrobocia, a zwłaszcza jego obniżanie

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Rynku Pracy

się w poprzednich latach, widać że tempo spadku liczby bezrobotnych było wyraźnie słabsze wśród kobiet. Tendencje te utrzymywały się do końca 2007 r., w 2008 r. zostały jednak odwrócone. Bezrobocie wśród mężczyzn w końcu 2008 r. zmniejszyło się o 12,2%, natomiast wśród kobiet o 18,1%. Skutkowało to spadkiem udziału kobiet wśród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych z 58,2% w końcu 2007 r. do 56,6% w końcu 2008 r. W 2009 r. przy ogólnie wysokim, na poziomie 28,4%, wzroście bezrobocia, odnotowano zarówno wzrost bezrobocia kobiet, jak i mężczyzn – odpowiednio o 16,0% i o 44,7%. Tempo wzrostu bezrobocia wśród kobiet było wyraźnie słabsze, tak że ich odsetek w ogólnej liczbie zmniejszył się do poziomu 51,1%. W 2010 r. przy wzroście bezrobocia ogółem o 3,3%, w mniejszym stopniu wzrosła też liczba bezrobotnych kobiet i mężczyzn, odpowiednio o 48,4 tys., tj. o 5,0% i o 13,7 tys., tj. o 1,5%. Odsetek kobiet ukształtował się na poziomie 51,9%, a ich liczba wzrosła do 1.014,8 tys. Tempo wzrostu bezrobocia wśród kobiet było silniejsze niż mężczyzn.

W omawianym 2011 r. przy utrzymującym się niskim w skali kraju wzroście bezrobocia (o 1,4%), odnotowano spadek liczby bezrobotnych mężczyzn – o 17,4 tys. (o 1,9%) oraz wzrost bezrobocia wśród kobiet – o 45,4 tys. (o 4,5%). Odsetek kobiet wzrósł tym samym do 53,5%, a ich liczba do poziomu 1.060,2 tys.

Zarejestrowane w urzędach pracy bezrobotne kobiety są generalnie młodsze od bezrobotnych mężczyzn. W końcu 2011 r. kobiety w wieku 18–24 lata stanowiły 55,5% ogólnej liczby bezrobotnych w tym przedziale wiekowym. Są też lepiej wykształcone – stanowiły bowiem 68,7% bezrobotnych z wykształceniem wyższym oraz 63,1% bezrobotnych posiadających wykształcenie średnie. Niestety, mimo potencjalnie pozytywnych cech na znalezienie pracy, jakimi są młody wiek i wyższy poziom wykształcenia, odsetek kobiet poszukujących pracy powyżej 12 miesięcy pozostawał dużo większy niż mężczyzn. W omawianym roku udział kobiet w tej kategorii bezrobotnych wynosił 58,2%.

Odnosząc się do bezrobocia na obszarach wiejskich, w końcu 2011 r. w urzędach pracy zaewidencjonowanych było 470,0 tys. kobiet zamieszkałych na wsi. Stanowiły one 44,3% bezrobotnych kobiet oraz 53,7% ogółu bezrobotnych mieszkańców wsi. Widać więc, że w populacji bezrobotnych zamieszkałych na wsi wyraźnie przeważają kobiety. W porównaniu ze stanem w końcu 2010 r. ich liczba wzrosła o 24,8 tys., tj. o 5,6%, zwiększył się również o 1,7 punktu udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych z obszarów wiejskich. Tempo

wzrostu bezrobocia wśród kobiet zamieszkałych na wsi było silniejsze niż bezrobotnych mieszkanek miast, których liczba w porównywanym okresie wzrosła o 3,6%.

Biorąc pod uwagę przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia kobiet na wsi, najwyższy ich odsetek zanotowano w województwach: wielkopolskim (59,2%), pomorskim (58,0%), kujawsko-pomorskim (56,8%), lubuskim (56,1%), zachodniopomorskim (55,7%) oraz warmińsko-mazurskim (55,3%) i małopolskim (55,1%), relatywnie najniższy w podlaskim (47,3%), mazowieckim (49,2%) i lubelskim (50,7%).

Najwyższe tempo wzrostu bezrobocia wśród kobiet wiejskich odnotowano w województwach: śląskim (o 11,3%), pomorskim (o 9,5%), lubelskim i mazowieckim (o 6,8%), łódzkim (o 6,7%), relatywnie niskie w zachodniopomorskim oraz opolskim (o 2,8%), kujawsko-pomorskim (o 4,5%) i warmińsko-mazurskim (o 4,6%). Widać wyraźnie, że województwa pomorskie i śląskie należą do województw o wyraźnej przewadze kobiet w strukturze bezrobotnych z obszarów wiejskich. Należy też zaznaczyć, że jedynie w województwie dolnośląskim odnotowano niewielki spadek bezrobocia wśród kobiet – o 0,2%.

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej **Departament Rynku Pracy**

Mając natomiast na uwadze strukturę wiekową bezrobotnych kobiet zamieszkałych na wsi, według stanu w końcu 2011 r., największy ich odsetek lokował się w przedziale 25–34 lata oraz 18–24 lata, odpowiednio na poziomie 32,8% i 27,6%. Na przestrzeni roku zmniejszył się udział kobiet w grupach wiekowych 18–24 lata (o 0,7 punktu) i 45–54 lata (o 0,6 punktu) do poziomu 15,6%. Wzrósł natomiast w wymienionej wyżej grupie wiekowej 25–34 lata (o 0,5 punktu) i w grupie 35–44 lata (o 0,1 punktu), do poziomu 19,3%. Wzrost udziału procentowego odnotowano także w najstarszej grupie wiekowej (55–59 lat) – o 0,7 punktu, do poziomu 4,7%. Generalnie, nadal populacja bezrobotnych mieszanek wsi, tak jak i ogółu ludności wiejskiej pozostaje młodsza niż w miastach, gdzie udział bezrobotnych kobiet w wieku 18–24 lata oraz 25–34 lata wynosił pod koniec omawianego roku odpowiednio 17,2% i 32,7%.

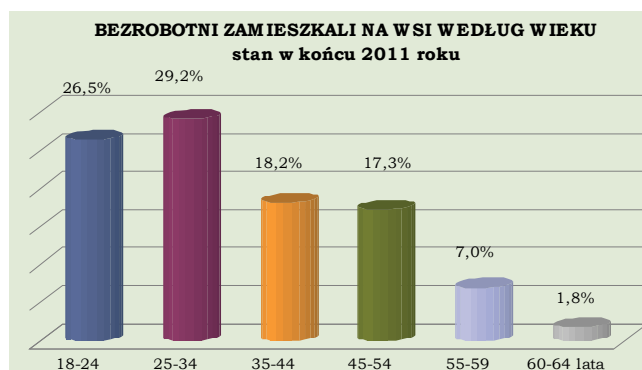
Mniej korzystna z punktu widzenia potencjalnych zasobów pracy pozostaje dla bezrobotnych mieszanek wsi struktura wykształcenia. W końcu 2011 r., 50,3% z nich posiadało wykształcenie poniżej średniego, 11,5% wyższe, podczas gdy w miastach proporcje te wyglądały następująco: 17,1% bezrobotnych kobiet legitymowało się wykształceniem wyższym, 43,3% mniej niż średnim. Należy też zaznaczyć, że zarówno w miastach jak i na wsi zanotowano, w odniesieniu do końca 2010 r., wzrost odsetka kobiet z wykształceniem wyższym (odpowiednio o 1,1 i o 1,3 punktu procentowego), oraz spadek odsetka bezrobotnych z wykształceniem poniżej średniego (odpowiednio o 0,7 i o 1,5 punktu). Na obszarach wiejskich wzrost udziału procentowego kobiet legitymujących się wykształceniem wyższym był nieco silniejszy, silniejszy równocześnie był spadek udziału procentowego kobiet o najniższym poziomie wykształcenia.

Wyższy na wsi niż w miastach pozostaje odsetek kobiet poszukujących pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się w urzędzie pracy. W końcu 2011 r. stanowiły one 40,0% bezrobotnych mieszanek wsi, podczas gdy w miastach 35,8%. Na przestrzeni omawianego roku odsetek ten uległ zwiększeniu, tak w miastach (o 5,6 punktu), jak i na wsi (o 6,1 punktu). Zwiększenie odsetka pozostających bez pracy ponad rok, podobnie jak wymienione wyżej zmiany w strukturze wykształcenia, jest kolejną negatywną zmianą w bezrobociu kobiet zamieszkałych na wsi.

Analizując strukturę bezrobocia kobiet z terenów wiejskich należy też podkreślić, że w największym stopniu bezrobocie dotyka osoby bez doświadczenia zawodowego oraz z krótkim stażem pracy. W końcu 2011 r., 27,3% bezrobotnych kobiet zamieszkałych na wsi nie posiadało żadnego doświadczenia zawodowego (brak stażu), a odsetek bezrobotnych ze stażem do 5 lat pracy kształtował się na poziomie 41,2% (w 2010 r. odpowiednio 28,5% i 40,2%). Wśród bezrobotnych mieszanek miast proporcje te w omawianym roku kształtowały się następująco – 18,1% nie posiadało żadnego stażu pracy, 38,7% staż do 5 lat (w 2010 r. odpowiednio 19,4% i 38,0%). Jeżeli chodzi o doświadczenie zawodowe widoczne są więc wyraźne dysproporcje między bezrobotnymi kobietami z obszarów miejskich i wiejskich, na niekorzyść tych drugich.

4.2. Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi według wieku

W okresie do 2009 r., kiedy to obserwowany był ogólny spadek bezrobocia, najliczniejsze grupy bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowiły osoby w wieku 25–34 lata oraz w wieku

18–24 lata, a więc zdecydowanie młode. Stosunkowo wysoki był również odsetek bezrobotnych w grupie wiekowej 45–54 lata. Podkreślić jednak należy, że udział bezrobotnych z najmłodszych grup wiekowych w ogólnej liczbie bezrobotnych mieszkańców wsi systematycznie się zmniejszał. Następował natomiast wzrost udziału bezrobotnych w starszych kategoriach wiekowych.

Tendencje te zostały utrzymane w kolejnych latach. W końcu 2011 r. najliczniejsze grupy wśród bezrobotnych mieszkańców wsi nadal stanowiły osoby

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Departament Rynku Pracy

w przedziałach wiekowych 25–34 lata oraz 18–24 lata. W końcu omawianego okresu 29,2% (254,6 tys.) bezrobotnych z obszarów wiejskich legitymowało się wiekiem 25–34 lata, a 26,5% (231,8 tys.) wiekiem 18–24 lata. Relatywnie wysoki, na poziomie 18,2% (159,3 tys.), pozostawał też odsetek z grupy wiekowej 35–44 lata. Wyraźnie więc widać, że prawie trzy czwarte (73,9%) bezrobotnych mieszkańców wsi nie przekroczyło 44 roku życia. Najmniej liczną grupę – 1,8% (16,1 tys.) ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi – stanowiły osoby w wieku 60–64 lata.

W porównaniu do stanu sprzed roku, wzrost bezwzględnej liczby bezrobotnych zamieszkałych na wsi, wynikający ze zwiększenia ogólnego poziomu bezrobocia, miał miejsce w większości kategorii wiekowych. Tempo wzrostu bezrobocia w poszczególnych kategoriach nie było jednak równomierne, co znalazło odbicie w strukturze wiekowej bezrobotnych. Na przestrzeni roku odnotowano bowiem wzrost udziału procentowego bezrobotnych w wieku 25–34 lata (o 0,2 punktu), 35–44 lata (o 0,1 punktu) oraz 55–59 lat (o 0,6 punktu) i 60–64 lata (o 0,3 punktu). Zmniejszył się natomiast odsetek bezrobotnych w grupach wiekowych 18–24 lata i 45–54 lata, odpowiednio o 0,6 punktu.

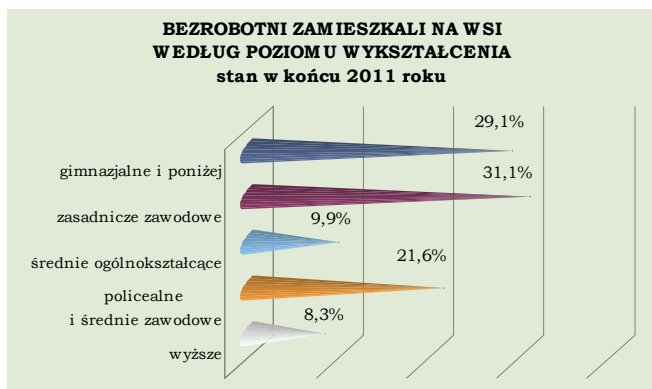
Do końca 2007 roku średni wiek zarejestrowanych bezrobotnych systematycznie wzrastał, osiągając poziom 37,7 lat. W kolejnych dwóch latach zmniejszył się – do 37,2 lat w końcu 2008 r. i do 36,7 lat w końcu 2009 r. Następnie odnotowano wzrost średniego wieku bezrobotnych, do 36,9 lat w końcu 2010 r. i do 37,2 lat w końcu omawianego 2011 r. (z tego do 38,5 lat w miastach i do 35,5 lat na wsi). Podwyższenie średniego wieku bezrobotnych wynika z faktu, że w omawianym roku, odnotowano silniejszy wzrost bezrobocia w starszych kategoriach wiekowych, w tym w grupie od 60 do 64 lat o 25,8% w porównaniu do stanu z końca 2010 r.

Tab. 7. Średni wiek bezrobotnych zamieszkałych na wsi (w latach)

Wyszczególnienie	2010	2011
Ogółem	36,9	37,2
Miasta	38,1	38,5
Wieś	35,3	35,5

Generalnie można stwierdzić, że zarówno na obszarach wiejskich jak i w miastach, zauważalny jest proces starzenia się bezrobotnych, wyrażający się wzrostem udziału procentowego osób powyżej 55 roku życia w bezrobociu ogółem. Należy przy tym podkreślić, że wzrost ten był w 2011 r. nieco niższy na wsi (o 0,9 punktu procentowego, wobec 1,4 punktu w miastach). Nadal odsetek bezrobotnych w wieku mobilnym pozostaje na wsi wyższy niż w miastach, na niższym natomiast poziomie kształtuje się odsetek osób w starszych grupach wiekowych, tj. powyżej 55 roku życia. Jak podano wcześniej, bezrobotni mieszkańcy wsi w wieku mobilnym, czyli do 44 roku życia, stanowili w końcu 2011 r. 73,9% ogółu bezrobotnych z terenów wiejskich, podczas gdy w miastach 65,4%. Odsetek bezrobotnych powyżej 55 roku życia wynosił na wsi 8,8%, w miastach 13,3%. Potencjalnie więc struktura wiekowa bezrobotnych na obszarach wiejskich wydaje się być korzystniejsza niż w miastach.

4.3. Bezrobotni zamieszkali na wsi według poziomu wykształcenia

Wykształcenie jest czynnikiem bardziej niż wiek różnicującym sytuację bezrobotnego na rynku pracy. Ograniczona w stosunku do podaży siły roboczej liczba miejsc pracy oraz występująca na rynku pracy konkurencja powodują większe trudności w znalezieniu pracy przede wszystkim przez osoby, które pracę utraciły i mają niski poziom wykształcenia, ale i przez osoby dotychczas niepracujące, wchodzące na rynek pracy. Sytuacja ta sprawia, że coraz więcej osób, w tym także zamieszkałych na wsi podwyższa swoje

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Departament Rynku Pracy

kwalifikacje. Powoduje jednak równocześnie, że większa liczba osób, mimo relatywnie wysokiego poziomu wykształcenia nie może znaleźć pracy tym bardziej, że w ostatnich czterech latach w odniesieniu do roku 2007 odnotowano spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego. Znajduje to wyraźne odzwierciedlenie w systematycznym wzroście udziału osób posiadających wykształcenie wyższe w ogólnej liczbie bezrobotnych. Wzrost ten dotyczy zarówno bezrobotnych zamieszkałych w miastach, jak i na wsi. Podkreślić należy, że mimo występujących tendencji wzrostowych w tym zakresie, poziom wykształcenia bezrobotnych zamieszkałych na terenach wiejskich pozostaje niższy niż w miastach.

W końcu 2011 r. najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowiły osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz gimnazjalne i poniżej gimnazjalnego (odpowiednio 31,1% i 29,1%). Wykształcenie wyższe posiadało natomiast 8,3%. W miastach odsetek osób o najniższym poziomie wykształcenia, czyli gimnazjalnym i poniżej gimnazjalnego wynosił 26,3%, wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 25,6% bezrobotnych, natomiast 13,8% wyższe.

Tab. 8. Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi według poziomu wykształcenia w końcu 2011 roku

Wyszczególnienie	Bezrobotni zamieszkali na wsi		przyrost/spadek do poprzedniego roku	
	w tys.	w %	w tys.	w pkt.
Ogółem	874,5	100,0	18,1	x
wyższe	73,0	8,3	9,7	0,9
policealne i średnie zawodowe	188,6	21,6	8,4	0,6
średnie ogólnokształcące	86,3	9,9	1,5	0,0
zasadnicze zawodowe	272,2	31,1	1,9	-0,5
gimnazjalne i poniżej	254,4	29,1	-3,4	-1,0

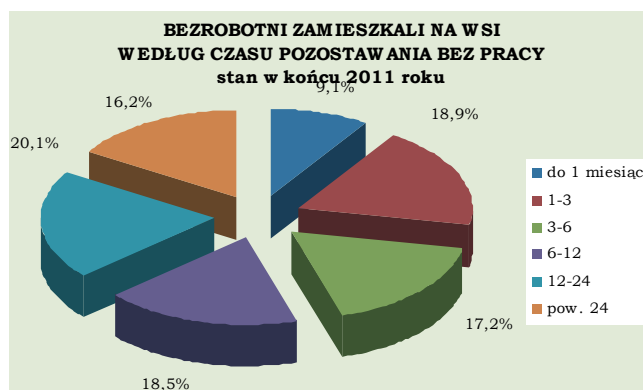
Należy przy tym podkreślić, że przy wzroście bezrobocia na wsi, w jego strukturze według poziomu wykształcenia odnotowano spadek udziału procentowego w grupie posiadającej wykształcenie gimnazjalne i poniżej – o 1,0 punktu oraz w grupie legitymującej się wykształceniem zasadniczym zawodowym – o 0,5 punktu. Wystąpił jednocześnie wzrost udziału grup z wykształceniem wyższym – o 0,9 punktu oraz policealnym i średnim zawo-

dowym – o 0,6 punktu. Jedynie odsetek osób posiadających wykształcenie średnie ogólnokształcące nie zmienił się na przestrzeni roku.

Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi pod względem poziomu wykształcenia, tak jak i struktura ludności z tych obszarów, nadal kształtuje się niekorzystnie w odniesieniu do miast.

4.4. Bezrobotni mieszkańcy wsi według czasu pozostawania bez pracy

Długie pozostawanie bez pracy zmniejsza szanse na znalezienie zatrudnienia, co z kolei wpływa na obniżenie statusu materialnego i społecznego osób bezrobotnych i ich rodzin. Rosnące oczekiwania pracodawców i związana z nimi konieczność zmiany lub podwyższenia kwalifikacji przez osoby poszukujące pracy nie są czynnikami sprzyjającymi skracaniu okresu pozostawania bez zatrudnienia. Osoby, które dłużej pozostają bez pracy trudniej aktywizować. Często też zniechęcenie bezskutecznością poszukiwania pracy w długim okresie czasu, staje się przyczyną bierności zawodowej. Zjawisko długotrwałego bezrobocia jest tym bardziej niepokojące, że dotyka w większości

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Departament Rynku Pracy

ludzi młodych, o stosunkowo niskim poziomie wykształcenia, legitymujących się krótkim okresem zatrudnienia lub nieposiadających w ogóle stażu pracy i dotyczy zarówno mieszkańców miast, jak i wsi.

W końcu 2011 r. w urzędach pracy zaewidencjonowanych było 685,2 tys. osób pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się. Osoby te stanowiły 34,6% ogółu bezrobotnych. Była to grupa, w której w ciągu roku odnotowano wzrost bezrobocia o 116,6 tys. osób, tj. o 20,5%. W kategorii tej, tak jak w całej populacji bezrobotnych, przeważali mieszkańcy miast.

Tab. 9. Bezrobotni zamieszkali na wsi według czasu pozostawania bez pracy w końcu 2011 roku

Wyszczególnienie	Bezrobotni zamieszkali na wsi		przyrost/spadek do poprzedniego roku	
	w tys.	w %	w tys.	w pkt.
Ogółem	874,5	100,0	18,1	x
do 1 miesiąca	79,6	9,1	-16,4	-2,1
1-3	165,6	18,9	-29,2	-3,9
3-6	150,8	17,2	-3,3	-0,8
6-12	161,4	18,5	10,3	0,9
12-24	175,1	20,1	28,0	2,9
pow. 24	142,0	16,2	28,7	3,0

Bezrobotni pozostający bez pracy od ponad roku zamieszkali w miastach, w liczbie 368,2 tys. osób, stanowili 53,7% ogółu bezrobotnych tej kategorii, podczas gdy na wsi, w liczbie 317,1 tys. – 46,3%. Na przestrzeni roku dynamika wzrostu bezrobocia wśród tej kategorii była silniejsza na wsi i wynosiła 21,7%, podczas gdy w miastach 19,4%.

Mając na uwadze wyższe tempo wzrostu bezrobocia na wsi, jak i jego silniejszą dynamikę wzrostu w grupie pozostających bez pracy dłużej niż 12 miesięcy można sądzić, że sytuacja bez-

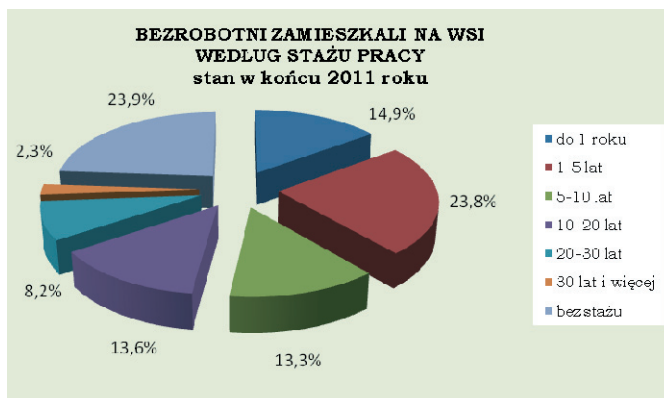
robotnych z obszarów wiejskich w zakresie skrócenia czasu poszukiwania pracy była mniej korzystna niż mieszkańców miast.

Pod koniec 2011 r. bez pracy powyżej 12-tu miesięcy pozostawało 36,3% bezrobotnych mieszkańców wsi (wobec 33,3% w miastach). Aż 47,1% z nich nie przekroczyło 35 roku życia, podczas gdy w miastach odsetek ten wynosił 35,6%. Wykształcenie wyższe posiadało 6,4%, poniżej średniego 65,4%, w miastach odpowiednio 11,4% i 55,1%.

Długotrwale bezrobotni zamieszkali na wsi są więc generalnie młodszy, ale gorzej wykształceni niż mieszkańcy miast. W odniesieniu do stanu z końca 2010 r., kiedy to odsetek bezrobotnych powyżej roku w całej populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich wynosił 30,4%, można stwierdzić, że sytuacja tej kategorii na przestrzeni roku uległa pogorszeniu. Należy przy tym zaznaczyć, że 44,8% bezrobotnych tej kategorii pozostawało bez pracy ponad 24 miesiące (w miastach 43,8%).

4.5. Staż pracy bezrobotnych zamieszkałych na wsi

W strukturze bezrobotnych zamieszkałych na wsi zdecydowanie najliczniejszą grupą pozostają osoby, które przed zarejestrowaniem się w urzędzie pracy nigdy nie pracowały. W końcu 2011 r. stanowiły one 23,9%, można więc powiedzieć, że prawie ¼ populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich, nie posiadała preferowanego przez pracodawców stażu zawodowego. Dla porównania w miastach odsetek bezrobotnych niemających stażu pracy wynosił 16,7%.

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Departament Rynku Pracy

Aż 38,7% bezrobotnych mieszkańców wsi legitymowało się krótkim, nie przekraczającym 5 lat stażem pracy. Najmniejszy natomiast odsetek reprezentowany był przez osoby z 30-letnim stażem i więcej. Stanowiły one 2,3% ogółu bezrobotnych z obszarów wiejskich.

W ciągu poprzednich lat, w grupie bezrobotnych zamieszkałych na wsi nieposiadających stażu pracy obserwowano silną tendencję spadkową. W roku 2009 r. przy wysokim wzroście ogólnej liczby bezrobotnych, wzrosła też liczba bezrobotnych bez stażu – o 31,0 tys., tj. o 17,7%. W 2010 r., kiedy wzrost bezrobocia ogółem (w tym również na wsi) był niewielki, na obszarach wiejskich odnotowano także nieduży wzrost liczby bezrobotnych tej kategorii – o 4,3 tys. osób, tj. o 2,1%. W 2011 r., kolejnym okresie obniżenia tempa wzrostu bezrobocia, liczba bezrobotnych bez stażu zamieszkałych na wsi spadła o 1,7 tys. osób, tj. o 0,8%, jednak w miastach spadek ten był silniejszy – na poziomie 4,7% (tj. o 9, 1 tys. osób).

4.6. Bezrobotni zamieszkali na wsi będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy

4.6.1. Bezrobotni do 25 roku życia

Tab. 10. Bezrobotni zamieszkali na wsi będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Wyszczególnienie	2011	przyrost/spadek do poprzedniego roku	
		w tysiącach	w %
Bezrobotni zamieszkali na wsi ogółem	874,5	18,1	2,1
z ogółem:			
do 25 roku życia	231,8	-0,3	-0,1
powyżej 50 roku życia	157,9	9,0	6,0
długotrwale	452,8	43,6	10,6
bez kwalifikacji zawodowych	269,0	38,0	16,4
samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia	61,3	6,1	11,0
bez doświadczenia zawodowego	264,5	0,7	0,3
bez wykształcenia średniego	526,6	-1,5	-0,3
którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia	11,0	1,0	9,5
niepełnosprawni	33,1	2,2	7,0
po zakończeniu kontraktu socjalnego	0,9	0,3	64,0

Według stanu w końcu 2011 r. populacja bezrobotnych zamieszkałych na wsi spełniających kryterium osoby „do 25 roku życia będącej w szczególnej sytuacji na rynku pracy” kształtowała się na poziomie 231,8 tys. osób, stanowiąc 26,5% bezrobocia na wsi ogółem. Na przestrzeni roku liczba bezrobotnych tej kategorii zmniejszyła się o 0,3 tys. osób (0,1%). Udział tej grupy w całej populacji bezrobotnych z terenów wiejskich na przestrzeni roku obniżył się o 0,6 punktu procentowego.

W miastach natomiast bezrobocie wśród osób w kategorii do 25 roku życia zmniejszyło się w omawianym roku o 11,9 tys. (6,1%), a jej udział w ogólnej liczbie bezrobotnych z terenów miejskich spadł o 1,2 punktu procentowego, do 16,6%. Widać więc, że wejście na rynek pracy grupy bezrobotnych do 25 roku życia z obszarów wiejskich, nadal pozostaje poważnym problemem.

4.6.2. Bezrobotni powyżej 50 roku życia

W końcu 2011 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 157,9 tys. bezrobotnych powyżej 50 roku życia zamieszkałych na wsi. W porównaniu do 2010 r. ich liczba wzrosła o 9,0 tys., tj. o 6,0%, a zatem tempo wzrostu w tej kategorii bezrobotnych było prawie trzykrotnie silniejsze niż całej populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich. Bezrobotni powyżej 50 roku życia stanowili 18,1% ogółu bezrobotnych mieszkańców wsi, podczas gdy rok wcześniej 17,4%. Tak jak w całej populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich, w strukturze bezrobotnych powyżej 50 roku życia dominują osoby z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej gimnazjalnego oraz zasadniczym zawodowym, a także pozostające bez pracy powyżej 12 miesięcy, w tym zwłaszcza powyżej 24 miesięcy. W końcu 2011 r. bezrobotni

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

Departament Rynku Pracy

z wykształceniem poniżej średniego stanowili 83,4%, natomiast pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy – 46,1% ogółu bezrobotnych tej kategorii. Charakterystyczny dla tej grupy pozostaje wysoki odsetek osób o wieloletnim stażu pracy, w przedziałach 20–30 lat (31,2%) i 10–20 lat (25,0%) oraz osób, które mimo wieku dotychczas nie pracowały i nie mają żadnego doświadczenia zawodowego (6,7%).

4.6.3. Długotrwale bezrobotni

Zgodnie z zapisami ustawowymi za długotrwale bezrobotnych uznawane są osoby, które pozostawały w rejestrach powiatowych urzędów pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich dwóch lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych. Osoby długotrwale bezrobotne zamieszkałe na wsi, w liczbie 452,8 tys., stanowiły w końcu 2011 r. 51,8% ogółu populacji bezrobotnych z terenów wiejskich. Na przestrzeni roku poziom bezrobocia wśród tej kategorii osób wzrósł o 10,6% (o 43,6 tys. osób), zwiększył się również udział procentowy w odniesieniu do całej populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich – o 4,0 punktu (z 47,8% w końcu 2010 r.). Była to grupa w której odnotowano dużo wyższy procentowy wzrost niż dla całej populacji bezrobotnych zamieszkałych na wsi. Nadal pozostawała ona najliczniejszą (obok osób bez wykształcenia średniego) grupą z wszystkich uznanych za będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy. W grupie tej wyraźnie dominowały kobiety, stanowiąc aż 58,3%. Większość z tej populacji stanowiły osoby młode, prawie co druga z nich (48,5%) nie przekroczyła 35 lat, równocześnie aż 65,2% legitymowało się wykształceniem niższym niż średnie, głównie gimnazjalnym i poniżej (33,5%).

4.6.4. Bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych

W końcu 2011 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 269,0 tys. bezrobotnych mieszkańców wsi nieposiadających kwalifikacji do wykonywania jakiegokolwiek zawodu, poświadczonych dyplomem, świadectwem, zaświadczeniem instytucji szkoleniowej lub innym dokumentem uprawniającym do wykonywania zawodu. Ich liczba na przestrzeni omawianego roku zwiększyła się o 38,0 tys., tj. o 16,4%. Udział tej grupy w odniesieniu do ogółu bezrobotnych na wsi wzrósł do 30,8% (wobec 27,0% w końcu 2010 r.).

Mając na uwadze poziom wykształcenia, zdecydowana większość, bo aż 74,1% tej populacji, miała wykształcenie gimnazjalne i poniżej gimnazjalnego, a tylko 25,9% średnie.

W grupie tej przeważały kobiety, stanowiąc 54,9%. Należy zaznaczyć, że w miastach również odnotowano wysoki wzrost bezrobocia w tej grupie – o 37,2 tys. osób, tj. o 13,0%.

4.6.5. Bezrobotni samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia

Na koniec 2011 r. w ewidencji urzędów pracy pozostawało 61,3 tys. bezrobotnych mieszkańców wsi samotnie wychowujących co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia. Jest to kategoria bezrobotnych, w której w omawianym okresie 85,9% stanowiły kobiety. Poza charakterystyczną dominacją kobiet widać też wyraźnie, że jest to kategoria ludzi młodych, o niskim poziomie wykształcenia – aż 64,4% nie przekroczyło 35 roku życia, a 70,4% legitymowało się wykształceniem poniżej średniego.

Powyższe uwarunkowania pokazują że w sytuacji wysokiego bezrobocia, wejście tej grupy na rynek pracy, mimo że jest ona relatywnie nieliczna (w końcu 2011 r. stanowiła 7,0% ogółu bezrobotnych na wsi), będzie bardzo trudne. Znajduje to potwierdzenie w wysokim dla tej kategorii odsetku osób, pozostających w ewidencjach urzędów pracy ponad rok od momentu zarejestrowania się – w końcu omawianego okresu 43,4% osób z tej grupy dotkniętych było długotrwałym bezrobociem. Należy jednocześnie podkreślić, że bezrobocie w tej grupie wzrosło na przestrzeni roku o 11,0% (wobec 8,0% w 2010 r.).

4.6.6. Bezrobotni bez doświadczenia zawodowego

W końcu 2011 r. bezrobotni z terenów wiejskich bez doświadczenia zawodowego tj. osoby, które zgodnie z definicją ustawową wykonywały pracę na podstawie stosunku pracy, stosunku służbowego, na podstawie umowy o pracę nakładczą, umowy cywilnoprawnej, albo w okresie członkostwa w rolniczej spółdzielni produkcyjnej, spółdzielni kółek rolniczych,

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

Departament Rynku Pracy

spółdzielni usług rolniczych, lub prowadzenia działalności gospodarczej przez okres poniżej 6 miesięcy, w liczbie 264,5 tys., stanowiły 30,3% ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W strukturze tej grupy dominowały osoby bez stażu (79,0%), osoby w wieku 18–24 lata (57,9%) i z wykształceniem poniżej średniego (43,3%). Charakterystyczny dla tej grupy był też wysoki odsetek kobiet (61,1%).

4.6.7. Bezrobotni, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia

W końcu 2011 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 11,0 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia (wzrost o 9,5% w porównaniu do stanu z końca 2010 r.) Była to druga pod względem niskiej liczebności grupa, stanowiąca 1,3% całej populacji bezrobotnych z terenów wiejskich. Poza uwarunkowaniami wynikającymi z pozbawienia wolności i bardzo wyraźną przewagą mężczyzn w tej grupie (97,6%), widać że jest to bardzo trudna do aktywizacji grupa z tytułu niskiego poziomu wykształcenia. Z grupy tej aż 94,3% bezrobotnych nie posiadało wykształcenia średniego, w tym 63,0% miało wykształcenie gimnazjalne i poniżej gimnazjalnego. Relatywnie niski był w tej grupie odsetek osób niemających stażu pracy (15,4%). Biorąc pod uwagę strukturę wiekową bezrobotnych, w grupie tej dominowały osoby w wieku 35–54 lata (55,4%), stosunkowo niski był natomiast odsetek osób w najmłodszym przedziale wiekowym, tj. 18–24 lata (5,3%).

4.6.8. Bezrobotni niepełnosprawni zamieszkali na wsi

Osoby niepełnosprawne są kategorią bezrobotnych najbardziej odczuwającą trudności związane ze znalezieniem pracy. Praca stanowi dla osób niepełnosprawnych nie tylko źródło utrzymania, ale jest jednocześnie najskuteczniejszym sposobem pozwalającym funkcjonować w społeczeństwie. Stopień aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, poza uwarunkowaniami wynikającymi ze stanu gospodarki i cech społeczno-demograficznych ogółu ludności, wynika również ze stanu zdrowia tej populacji. Z przyczyn zdrowotnych osoby niepełnosprawne są mniej aktywne zawodowo, nie mniej jednak znaczna część z nich może i powinna pracować, a pozostaje bezrobotnymi.

Problem bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych dotyka również ludność zamieszkałą na wsi, choć w mniejszym stopniu niż mieszkańców miast. W końcu 2011 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 33,1 tys. bezrobotnych tej kategorii, stanowiąc 31,6% ogółu bezrobotnych niepełnosprawnych oraz 3,8% ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi. Na przestrzeni omawianego roku ich liczba wzrosła o 2,2 tys. osób, tj. o 7,0%. Ponad rok od momentu zarejestrowania się oczekiwano na pracę 43,1% tej populacji. Wykształcenia średniego nie miało 74,7%, stosunkowo wysoki był udział osób dotychczas nie pracujących i o krótkim, do 5 lat, stażu pracy (łącznie 43,6%).

4.6.9. Bezrobotni zamieszkali na wsi po zakończeniu realizacji kontraktu socjalnego

Bezrobotni, którzy po realizacji kontraktu socjalnego, wrócili do rejestrów urzędów pracy, według stanu w końcu 2011 r., w liczbie 0,9 tys. osób, stanowili 0,1% bezrobotnych z terenów wiejskich. Była to najmniej liczna kategoria bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy zamieszkałych na wsi. W jej strukturze przeważały osoby w wieku 35–44 lata (31,8%), aż 80,8% posiadało wykształcenie poniżej średniego. Gros osób nigdy nie pracowało lub legitymowało się stażem nie dłuższym niż 5 lat – łącznie 73,5%. Na przestrzeni omawianego roku bezrobocie w tej kategorii wzrosło o 0,3 tys. osób, tj. o 64,0%.

V. PODSUMOWANIE

1. Rok 2011, tak jak rok 2010, był okresem w którym odnotowano poprawę sytuacji gospodarczej, co znalazło odbicie na rynku pracy, wyrażające się niewielkim wzrostem liczby pracujących, ale i niewielkim wzrostem bezrobocia rejestrowanego. Według BAEL, w ujęciu rocznym (IV kwartał 2010 r. = 100) dynamika wzrostu liczby pracujących zamieszkałych na wsi była silniejsza i wyniosła 1,4%, podczas gdy w miastach 0,4%. Na wsi odnotowano zwiększenie się wskaźnika zatrudnienia o 0,2 punktu procentowego w skali roku, przy jego wzroście w miastach o 0,1 punktu. Należy przy tym podkreślić, że drugi rok z rzędu wartość

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Departament Rynku Pracy

wskaźnika mimo jego wzrostu, była niższa dla obszarów wiejskich i wyniosła 50,5%, wobec 51,0% w miastach. Na obszarach wiejskich silniejsze było tempo wzrostu bezrobocia rejestrowanego (2,1%, wobec 0,9% w miastach), co znalazło przełożenie we wzroście odsetka bezrobotnych zamieszkałych na wsi z 43,8% w końcu 2010 r., do 44,1% w końcu 2011 r. Podobnie jak rok temu, najwyższy udział bezrobocia rejestrowanego na wsi występował w województwach Polski południowej i południowo-wschodniej, a więc w rejonach o najwyższym udziale mieszkańców wsi w ogólnej liczbie ludności.

2. W omawianym roku, zarówno na wsi jak i w miastach, odnotowano osłabienie płynności bezrobocia w porównaniu do roku 2010. W miastach przejawiało się ono niższym o 14,8% napływem do bezrobocia i spadkiem odpływu o 13,5%. Na wsi napływ był również niższy o 14,8%, ale nieco wyższe było tempo spadku wyrejestrowań – 14,6%. Mimo wysokiego wzrostu wyrejestrowań, pozostawanie bezrobotnych w rejestrach urzędów pracy wynika głównie z trudności w znalezieniu zatrudnienia. W 2011 r. podjęcia pracy stanowiły 45,3% odpływu bezrobotnych zamieszkałych na wsi i 43,3% odpływu bezrobotnych zamieszkałych w miastach. Należy jednak podkreślić, że liczba osób podejmujących pracę była niższa niż przed rokiem i spadek ten odnosił się do mieszkańców miast i wsi.

3. Z punktu widzenia zasobów pracy struktura wiekowa bezrobotnych z obszarów wiejskich, z racji wysokiego odsetka ludzi młodych, jest potencjalnie korzystniejsza niż w miastach. W końcu 2011 r. z ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi, bezrobotni w wieku 18–34 lata stanowili 55,7%, podczas gdy w miastach odsetek ten wynosił 46,1%. Niekorzystna w stosunku do bezrobotnych w miastach pozostaje natomiast struktura poziomu wykształcenia oraz kwalifikacji zawodowych. Niski poziom wykształcenia i brak kwalifikacji zawodowych zmniejszają szanse bezrobotnych zamieszkałych na wsi na znalezienie zatrudnienia poza rolnictwem, tak w miejscu zamieszkania, jak i poza nim. W końcu 2011 r. aż 60,2% bezrobotnych z obszarów wiejskich legitymowało się wykształceniem poniżej średniego, a 30,8% nie posiadało kwalifikacji zawodowych. W miastach wielkości te kształtowały się odpowiednio na poziomie 51,9% i 29,1%.

4. Zgodnie z wynikami opracowanej przez GUS prognozy demograficznej ludności do roku 2035, w całym tym okresie obserwować będziemy ubytek ludności w miastach, natomiast na terenach wiejskich liczebność zamieszkującej tam populacji, będzie do 2020 roku, stale wzrastała. W ostatnich latach obserwowany był trend dodatniego salda migracji na wieś, przy czym nadwyżka napływu ludności na obszary wiejskie pochodziła z miast, przy jednoczesnym większym odpływie ludności wiejskiej, zwłaszcza młodzieży, za granicę. Trzeba przy tym podkreślić, że w latach 2010 i 2011 tempo wyjazdów na pobyt stały zostało wyhamowane, wzrosła natomiast skala wyjazdów na pobyt czasowy. Mając na uwadze powyższe, szczególnie ważnym staje się uwielofunkcyjnienie polskiej wsi i tworzenie na niej pozarolniczych miejsc pracy. O ich powstawaniu decyduje z kolei tempo wzrostu gospodarczego, stąd w krótszej perspektywie czasu istotne jest kierowanie do bezrobotnych odpowiednich form pomocowych. Biorąc pod uwagę aktywizację osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi, w 2011 r. relatywnie dużo z nich brało udział w zajęciach klubów pracy w zakresie aktywnego poszukiwania pracy (46,7% ogółu bezrobotnych uczestników), podjęło pracę sezonową (50,8% ogółu bezrobotnych podejmujących tą pracę), skierowanych zostało do prac subsydiowanych, w tym zwłaszcza do robót publicznych (56,7% ogółu podjęć robót) oraz do prac interwencyjnych (53,2% ogółu podjęć tej formy zatrudnienia).

Opracowano: Wydział Analiz i Statystyki (J.J.)
Warszawa, maj 2012 r.